

Občané Jevišovic v zahraničním odboji 1914-1920

Na počátku 20. století dosáhly rozpory mezi hlavními evropskými mocnostmi, narůstající již řadu let předtím, nejvyšší možné míry. Krátkozraká politika rakousko-uherské říše na Balkáně, snaha Francie odčinit na Německu porážku a ponížení z roku 1871 či v neposlední řadě velmocenské ambice německého císaře Viléma II. dávaly tušit, že bude jen otázkou času, kdy se objeví příčina, jež spustí soukolí válečné mašinérie. Tím signálem se stal atentát na rakouského následníka trůnu arcivévodu Františka Ferdinanda d'Este v bosenském Sarajevu 28. června 1914. Bylo to „nějaké zatracené bláznovství“¹⁾, jak kdysi předpověděl pruský kancléř Bismarck, které zažehlo plameny světové války. Hospodářsky a národnostně rozvrácená habsburská monarchie, povzbuzovaná Německem, se rozhodla využít atentátu a ovládnout Srbsko, tak jak již učinila v roce 1908 v případě Bosny a Hercegoviny. Po srbském odmítnutí ultimativní nóty následovalo, přesně měsíc po sarajevském atentátu, vypovězení války. Rusko, jako tradiční srbský spojenec, začalo mobilizovat, což vyvolalo okamžitou odezvu Německa, které mu 1. srpna vyhlásilo válku. O dva dny později, 3. srpna, bylo vyhlášeno nepřátelství také Francii. O den později, 4. srpna, se na stranu Francie a Ruska připojila Velká Británie. Nakonec získal konflikt celosvětový charakter, zapojilo se do něho 36 států a za čtyři roky si vyžádal téměř 10 milionů životů vojáků, 7 milionů civilního obyvatelstva, nesmírné materiální škody a obrovský morální šok celé generace.

Válka navždy změnila běh dějin a mapu světa – na troskách Rakouska-Uherska vznikly v roce 1918 nástupnické státy a jedním z nich se stala Československá republika. K jejímu vzniku a vysoké prestiži mezi vítěznými mocnostmi přispěly i dobrovolnické útvary Čechů a Slováků, bojujících po boku Spojenců. Jejich jádrem byly již od srpna 1914 krajanské spolky v carském Rusku, kde byla založena „Česká družina“, ve Francii, kde vznikla v rámci cizinecké legie česká rota „Nazdar“ a také skupiny dobrovolníků v srbské armádě. Největší a rozhodující část budoucích jednotek však pocházela z řad českých a slovenských vojáků rakousko-uherské armády, kteří padli do zajetí. Oni stáli u zrodu československých legií v Rusku, ve Francii a

Pomník padlým z I. světové války
v Jevišovicích, slavnostně odhalený 5. 11. 1922

v Itálii. Celkem jich na frontách I. světové války bojovalo na 90 000.²⁾ Svým skromným, ale důstojným dílem přispěli k tomuto počtu také rodáci z malebného městečka Jevišovice, ležícího v severní části znojemského okresu. Jejich válečným osudům a činnosti v legiích jsou věnovány následující řádky...

BRUKNER Antonín, nar. 19. března 1878 ve Vídni, krejčí, osobní číslo /os. č./ 37 382. K rakousko-uherské armádě byl odveden v březnu 1899, do světové války rukoval 1. srpna 1914 k 1. pěšímu domobraneckému pluku. Již o necelý měsíc později, 20. srpna, upadl do ruského zajetí. V Bobrujsku se v létě 1917 přihlásil do čs. legií a byl zařazen ke 2. rotě záložního praporu.³⁾ V září téhož roku odcestoval s transportem 1200 dobrovolníků posílit naše jednotky do Francie. Do země galského kohouta dorazil v listopadu 1917 a stal se příslušníkem 3. kulometné rotý 21. střeleckého pluku.⁴⁾ Po návratu do vlasti žil a pracoval v Jevišovicích.

ČÍRTEK Karel, nar. 6. prosince 1890 v Jevišovicích, kreslič⁵⁾, os. č. 28 225. Vojenskou službu u 24. zeměbranceckého pluku ve Znojmě nastoupil 15. března 1913, ale na frontu odcházel v řadách 3. tyrolského císařského mysliveckého pluku. Do ruského zajetí se dostal po pádu rakouské pevnosti Przemysl 23. března 1915. Po dobu zajetí pracoval v Kazani. Jako dobrovolce čs. legií se přihlásil na sběrné stanici v Borispolu 27. července 1917. Nejdříve působil u 6. rotý 7. střeleckého pluku „Tatrského“,⁶⁾ později se stal příslušníkem 1. rotý 10. střeleckého pluku „Jana Sladkého-Koziny“.⁷⁾ Zúčastnil se bojů proti bolševikům na samarské a severouralské frontě, v červnu 1918 obsazoval přístav Vladivostok. V prosinci 1918 byl povýšen na desátníka, od srpna do září 1919 absolvoval instrukční kurzy u štábu III. čs. střelecké divize. Za svoji činnosti obdržel Čs. revoluční medaili a mezipojeneckou Čs. medaili vítězství a k 1. lednu 1920 získal hodnost četaře.⁸⁾ Se svým plukem opustil Vladivostok 1. června 1920 lodí Eddelyn.⁹⁾ Po návratu do vlasti demobilizoval 23. listopadu 1920 ve Znojmě a vrátil se do Jevišovic, kde žil v čp. 134.

ELIÁŠ Adolf, nar. 12. ledna 1886 v Jevišovicích, betonář, os. č. 31 993. Před válkou žil v Rozkoši, o. Moravské Budějovice. Po vyhlášení mobilizace narukoval k 25. praporu polních myslivců a do ruského zajetí se dostal 16. května 1915 u Opatova. Jako zajatec pracoval dva roky v Kupjansku v Charkovské gubernii. Dne 6. listopadu 1917 byl zařazen do 8. rotý 8. střeleckého pluku „Slezského“ čs. legií.¹⁰⁾ Již 8. ledna 1918 byl však denním rozkazem 8. pluku č. 8 /§ 14 označen za zběha.¹¹⁾ Jeho další osud zůstal neznámý.

GREGOR Jaroslav, nar. 11. srpna 1897 v Jevišovicích, krejčí, os. č. 73 44 33. Odveden z 28. května 1916, o dva měsíce později, 1. srpna rukoval do Vídně k 24. zeměbranceckému pluku. Frontovými boji prošel s 37. zeměbranceckým pěším plukem u bosenského Doboje. Neznámo kdy a kde padl do italského zajetí, ale svůj slib čs. legionáře podepsal 12. července 1918 a stal se příslušníkem 6. rotý 31. střeleckého pluku.¹²⁾ V srpnu byl se žaludečními problémy krátce hospitalizován ve vojenské nemocnici ve Foligno, ale poté se vrátil k pluku.¹³⁾ Po návratu do vlasti demobilizoval

ve Znojmě v prosinci 1920.

HÁJEK Ferdinand, nar. 20. května 1881 v Jevišovicích, bednář, os. č. 58 489. K 99. pěšímu pluku ve Znojmě nastoupil v den vyhlášení války Srbsku, 28. července 1914. Po třech letech bojů na východní frontě, byl jako příslušník 81. pěšího pluku zajat 1. července 1917 u Zborova. Příštího dne se v tomto prostoru mělo odehrát první slavné – a vítězné – bojové střetnutí Čs. střelecké brigády s německými a rakouskými vojsky. Je pochopitelné, že F. Hájek si v zajetí dlouho nepobyl – již 28. července se v Kyjevě přihlásil do řad legií a 7. dubna 1918 byl zařazen k plukovní hudbě 8. střeleckého pluku „Slezského“.¹⁴⁾ V dubnu příštího roku získal hodnost desátníka. Se svým plukem opustil přístav Vladivostok 6. června 1920 na anglické lodi M. S. Dollar,¹⁵⁾ která je dovezla do kanadského Vancouvru, odtud jeli vlakem přes celou Kanadu do přístavu Halifax a 17. července se na lodích Belgic a Valencia vydali opět na moře směrem k Evropě. Slavnostní uvítání 8. pluku na půdě samostatné republiky proběhlo 29. července v Plzni. F. Hájek demobilizoval 7. prosince 1920 ve Znojmě a vrátil se do Jevišovic.

HRDA Jan, nar. 8. srpna 1880 ve Střelcích u Jevišovic, zahradník, os. č. 26 125. Jako voják 24. zeměbrancekého pěšího pluku c. a k. armády byl zajat 6. prosince 1914 v Karpatech. Dobu zajetí trávil v Oděse. Na sběrné stanici v Borispolu se 22. října 1917 přihlásil k legiím a 9. listopadu byl zapsán do stavu 9. roty 6. střeleckého pluku „Hanáckého“.¹⁶⁾ Na dva měsíce byl převelen k vozatajské setnině jako kočí, ale koncem února 1918 se vrátil k 9. rotě a hned se zapojil do bojů u Bachmače.¹⁷⁾ O rok později, 26. dubna 1919, stanul před plukovním soudem v Omsku. V jeho obžalovacím spisku se uvádí: „....dne 2. dubna 1919, když stál jako post (časový) v dílnách Omské žel. dráhy na stanici Omsk, vzal od neznámého ruského člověka vodku, pil na postu a opil se do takové míry, že musel být ze stráže odveden.“¹⁸⁾ Za prokázané opilství ve službě byl J. Hrda odsouzen k tříměsíčnímu trestu vězení, který si počínaje 27. květnem odpykával nejdříve v omské věznici a později v plukovním vězení.¹⁹⁾ Ke své jednotce přišel zpátky 19. července, ale to již trpěl vleklými bolestmi na prsou a chronickým kašlem. Po vyšetření vojenskou lékařskou komisí byl určen k urychlené evakuaci do vlasti.²⁰⁾ Z přístavu Vladivostok odjel 22. listopadu 1919 lodí Italy Maru.²¹⁾ Do zálohy byl propuštěn v dubnu 1920 a poté žil a pracoval v Jevišovicích.

KAIDL František, nar. 26. dubna 1874 v Jevišovicích, rolník, os. č. 11 320. Po vypuknutí války narukoval 1. srpna 1914 do Znojma k 35. domobraneckému praporu, později byl přidělen do Čáslavi k 21. pěšímu pluku, již v hodnosti četaře. Do italského zajetí se dostal 4. září 1917 u Monte Gabrielle.²²⁾ Do řad našich italských legií se přihlásil v květnu 1918 a stal se příslušníkem 1. roty 32. střeleckého pluku.²³⁾ Po skončení války se vrátil do Jevišovic, kde žil v čp. 13. Zemřel 17. května 1968.

KATRNOŽKA František, nar. 11. března 1880 v Mikulovicích, o. Znojmo, kovář, os. č. 53 545. Do Jevišovic se přestěhoval ještě před válkou. Po červencové mobilizaci roku 1914 byl odveden k 25. zeměbranceckému pluku ve Vídni a odeslán na

východní frontu. V okolí města Rovno padl 17. září 1915 do ruského zajetí. Než se přihlásil koncem března 1918 k legiím, pracoval jako zajatec v Charkově. Po zápisu v Penze byl 24. května 1918 zařazen ke 2. rotě 8. střeleckého pluku „Slezského“. O měsíc později přešel k telefonní rotě, kde působil do května 1919, kdy byl převelen k plukovní ošetrovně.²⁴⁾ Na cestu do vlasti se vydal z Vladivostoku 6. června 1920 lodí M. S. Dollar.

KINDLER Jan, nar. 5. července 1895²⁵⁾ v Jevišovicích, řezník, os. č. 42 828. Svoji válečnou pouť zahájil v únoru 1915 u 9. dragounského pluku. Do ruského zajetí se dostal 3. září 1915 v Lucku. Poté pracoval dva roky v cukrovaru ve městě Korukovka v Černigovské gubernii. V ukrajinském městečku Žitomir se 13. prosince 1917 přihlásil k čs. legiím a stal se příslušníkem 4. střeleckého pluku „Prokopa Holého“²⁶⁾ – nejdříve u dělostřeleckého oddílu, od 4. dubna 1918 u 8. roty. Po celý rok se v řadách 4. pluku zúčastnil bojů s bolševiky u Penzy, Syzraně, Samary, Buzuluk a Nikolajevska. Ještě během služby v legiích obdržel Čs. revoluční medaili a mezispojeneckou Čs. medaili vítězství. Z blíže neurčených příčin byl od 1. března 1919 hospitalizován v čs. vojenské nemocnici č. 6 ve Vladivostoku. Po propuštění z léčení již v přístavu zůstal a byl zařazen ke 3. rotě vladivostocké posádky. Ke své domovské jednotce, 8. rotě 4. pluku, se vrátil až 19. března 1920.²⁷⁾ S ní se také 23. dubna vydal na lodi Amerika²⁸⁾ na cestu do vlasti, která vedla přes Singapur a Suez do přístavu Terst. Historické hranice českých zemí překročil 4. pluk slavnostně 13. června 1920. V prosinci téhož roku J. Kindler ve Znojmě demobilizoval a vrátil se do Jevišovic, kde žil v čp. 63.

KINDLER Karel, nar. 9. listopadu 1875 v Jevišovicích, zedník, os. č. 77 542. Ještě před světovou válkou se oženil a přestěhoval do vedlejší obce Střelice. Jako voják 34. domobraneckého pluku byl zajat 7. července 1915 na východní frontě u Krasniku. Dobu zajetí trávil na Sibiři ve městě Ufa. V jedné ze sibiřských základen čs. vojska v Omsku se 6. října 1918 přihlásil k legiím a byl zařazen k 9. rotě 1. záložního pluku Husitského. Zanedlouho byl přidělen k dispozici evidenčnímu důstojníkovi a protože již překročil věkový limit 40 let, vojenská lékařská komise jej 28. ledna 1919 uznala neschopným činné služby.²⁹⁾ Z Vladivostoku odplul 24. června 1919 lodí Archer.³⁰⁾ Po příjezdu do vlasti se vrátil do Střelice a zde také 14. března 1935 zemřel.

KOVANDA Josef, nar. 1. ledna 1894 v Jevišovicích, obuvník, os. č. 14 723. K 99. pěšímu pluku ve Znojmě narukoval 21. června 1915 a do ruského zajetí upadl o rok později, 3. srpna poblíž Kovelu. K legiím se hlásil 26. června 1917 a dostal se k 10. rotě 3. střeleckého pluku „Jana Žižky z Trocnova“.³¹⁾ O dalším průběhu jeho

Josef Kovanda, příslušník 3. střeleckého pluku „Jana Žižky z Trocnova“ čs. legií v Rusku

služby ani o návratu do vlasti nejsou záznamy. Zřejmě však odplul z Vladivostoku spolu s 3. střeleckým plukem v jednom z jeho dvou transportů.³²⁾ Demobilizoval v Kroměříži v srpnu 1920 a vrátil se do Jevišovic.³³⁾

KUKLA Oldřich, nar. 7. prosince 1896 ve Smilovicích, o. Louny, dělník, os. č. 14 512. V prosinci 1915 byl odveden do Chomutova k 92. pěšímu pluku a s ním odjel na italskou frontu. V listopadu 1917 byl zajat na Piavě. Po vstupu k čs. legiím v Itálii 25. července 1918 se stal příslušníkem 5. roty 31. střeleckého pluku. Po návratu do vlasti demobilizoval v prosinci 1920 v Jihlavě.³⁴⁾ V následujících letech I. republiky se i s rodinou přistěhoval do Jevišovic, kde žil až do své smrti 13. března 1978.

LNĚNIČKA Ladislav, nar. 26. června 1895 v Jevišovicích, rolník, os. č. 15 933. L. Lněnička po sobě zanechal, jako jeden z mála, deníkové zápisky (později je utřídil a přepsal jeho syn František), proto se můžeme u jeho osudů zastavit podrobněji. V Jevišovicích vychodil obecní a měšťanskou školu a poté pracoval na rodinném hospodářství. Cvičil v místní sokolské jednotě. K odvodům do armády byl povolán

Ladislav Lněnička jako voják 99. pěšího pluku rakousko-uherské armády v roce 1915

15. února 1915 a tento den zachytil ve svých vzpomínkách: „*Počasí je skoro jarní, jen přes noc trochu mrzne. Již od 10. února chodí chlapci z okolních vesnic k odvodu. Dnes, 15. 2., jdou Jevišovice a také já. Odvedli nás všech šest: Františka Jíchu, Františka Hájka, Gustu Kopečka, Josefa Kindlera, Josefa Tvrdeho a mne. Teď už vím, že mé dny v civilu u strýčka, u rodiny jsou sečteny. Uskuteční se vůbec ještě někdy mé tajné plány, které jsem si ve večerech samoty do své hlavy uložil? Musím se radovat z každé hodiny a dne svobodného života v Bojanovicích a Jevišovicích.*“³⁵⁾ Měsíc po odvodech, 15. března 1915, narukoval k 5. rotě 99. pěšího pluku ve Znojmě a spolu s ní odjel posledního květnového

Ladislav Lněnička jako příslušník 3. střeleckého pluku „Jana Žižky z Trocnova“ čs. legií v Rusku

dne roku 1915 na haličskou frontu do okolí Mielce. Po krátkém výcviku se pluk zapojil do tvrdých bojů s ruskými vojáky. Všední život pěšáka v první linii se vším strádáním a bídou popsal L. Lněnička sugestivně ve svém deníku: „*1. 7. Jsme celí promoklí, samé bláto, boty úplně promočené, těžké, obalené blátem. K tomu hlad. Nedostali jsme dnes nic k*

jídlu. Chuti k boji za tohoto stavu je pramálo. Jen neustálé ohrožení života alarmuje mé síly k bdělosti. Stavíme úkryty. K poledni místo oběda to začalo: Rusové do nás bušili, že to dál nešlo. Granáty a šrapnely vybuchovaly všude kolem nás. Kamarádi padali. Padl raněn také náš kadet, po něm další velitel, kaprál. V té chvíli nemáme žádného velitele. Od naší setniny padlo 20 vojáků. Já, díky bohu, zůstal na živu a zdrav. Mnoho mi však nescházelo. Nedaleko ode mne dopadl dělostřelecký granát a jedna střepina mi rozbila jídelní misku, kterou jsem měl na řemeni u levého boku. Jaká shoda náhod: jídelní miska, kterou teď tak málo potřebuji, mne ochránila přinejmenším před nějakým zraněním. (...)

16. 7. Ráno jdeme do bojového postavení. K poledni šli naši z první linie dopředu. Jdou do kopečka asi 3000 metrů před námi v přehledném terénu. Najednou se obrátili a utíkali zpět jako šílení, Rusové do nich bili tak, že museli couvnout. Stálo to zase mnoho životů. Právě, jak to piši, uhodil asi 50 m od nás granát. Mám plné oči i zápisník hlíny. O půl dvanácté jdeme i my dopředu. Pokolikáté je to již? Prší. Jsme promoklí do kůže. O každý kousek země obě strany svádí urputný boj. Padalo mnoho našich i ruských vojáků. Teď sedím v jedné jámě po dělostřeleckém granátu, zmrzlý jako rohlík. Vedle mne leží zraněný Rus, kterému se už nechtělo zpět. Čeká až přijdou naši sanitáři. Hledíme jeden na druhého a oba si myslíme: čert aby vzal tohle nesmyslné vraždění! On neumí česky, já neumím rusky. Oba jsme však rádi, že ještě žijeme. Já zatím bez vážnějšího zranění. (...)

18. 7. Dnes k ránu dostáváme kávu a každý čtvrt bochníku chleba. Asi v 10 hodin znovu útočíme. Každý krok stojí mnoho životů. Postupujeme asi 200 kroků, na našem úseku však bylo na 200 mrtvých. Šhledávám se se dvěma raněnými kamarády z Jevišovic: s Tondou Pištělákem a Rudou Pospíšilem.

19. 7. (...) Neustále prší. My jsme promoklí ne na kůži, ale až na kost. Co všechno člověk vydrží! Znovu postupujeme asi 20 km dopředu. Za ty 2 dny, co jsme útočili, polovina regimentu ubyla. U našeho útvaru z 52 nás zbylo 26. Smutné jsou tyto počty. (...)

22. 7. 1915 Znovu dochází k boji. Šli jsme dopředu. Rusové prudce zaútočili proti nám, provedli obchvat naší jednotky a nám nezbylo nic jiného, než se vzdát. Do zajetí nás padlo na našem úseku 208. Odevzdali jsme zbraně a maštrujeme do ruského zázemí. Jdeme přes Lublin, velké a krásné město.¹³⁶⁾ Jako ruský zajatec pracoval L. Lněnička v železárnách u vysokých pecí v Kramatorce v Charkovské gubernii. V létě 1917 (23. června) se v běloruském městečku Bobrujsk (tehdejší sídlo záložního praporu Čs. střelecké brigády) přihlásil k legiím a později byl zařazen ke 3. kulometné rotě 3. střeleckého pluku „Jana Žižky z Trocnova“.³⁷⁾ S ním prodělal celou sibiřskou anabázi a boje s bolševiky. Na cestu do vlasti se vydal 13. dubna 1920 na loď Mount Vernon, s níž doplul začátkem srpna do Terstu. Po pěti dlouhých letech se mohl vrátit domů: „Před třetí hodinou ranní, 21. srpna 1920, klepu na okno do naší velké kuchyně. Moje klepání muselo být slyšet po celém náměstí v té tiché a jasné noci. Ostatně už se hlásilo k životu nové ráno. „Kdo to je?“ slyším maminčin hlas. Je

rozechvělý. Jistě musí už tušit, kdo je za tím oknem. Kdo by to ostatně mohl být: vždyť obě sestry spaly ve světnici spánkem spravedlivým. „To jsem já, Laďa“, volám. „Proboha, Ladík se vrátil! Máňo, Františko, vstávejte! Laďa je doma!“ Maminka pobíhá od radosti celá popletená po pokoji. Marie rozsvěcuje lampu a Františka letí do síně otevřít vchodové dveře. Objímáme se už po několikáté. Pro slzy ani nevidíme.³⁸⁾ Po válce se L. Lněnička věnoval rodinnému hospodářství, oženil se a narodily se mu dvě dcery. V roce 1938 se přestěhoval s rodinou do Ostrova u Macochy, kde měl za úkol střežit vojenské zásoby yperitu v jeskyních Moravského krasu.³⁹⁾ Po mnichovských událostech a následné okupaci v březnu 1939 se vrátil do Jevišovic. Zemřel 14. listopadu 1965 ve věku 70 let.

MACH Karel, nar. 8. července 1873 v Jevišovcích, obuvník, os. č. 92 056. Když začala válka, už dávno žil a pracoval ve Vídni. Zde narukoval k 1. zeměbranceckému pluku a do ruského zajetí se dostal po obsazení Przemyslu 23. března 1915. Místo pobytu v zajetí není známo, ale na Silvestra roku 1918 se v Irkutsku přihlásil do legií. Zde také zůstal vzhledem ke svému vysokému věku u tamní čs. posádky. Z Vladivostoku odplul 24. června 1919 lodí Archer a v Praze demobilizoval v září téhož roku.⁴⁰⁾

MÁLEK Josef, nar. 13. března 1878 v Schönikirchen (?), o. Znojmo, příslušný do Jevišovic, domovní sluha, os. č. 80 029. Jako příslušník 1. domobranceckého pěšího pluku byl zajat 26. listopadu 1914 v Karpatech. Koncem prosince 1918 se v Omsku přihlásil k legiím. Protože již dosáhl 40 let, zůstal ve městě, jenž se stalo jednou ze základů našeho vojska. Od února 1919 sloužil u 6. rotý strážního praporu při štábu Čs. sboru v Rusku.⁴¹⁾ Další jeho osudy nejsou známy.

POLÁK Emil, nar. 14. srpna 1890 v Jevišovcích, úředník. K tomuto muži je možno pouze konstatovat, že zřejmě již před válkou žil a pracoval v Rusku. Čs. vojenský evidenční úřad jej vedl v registraci na Ruském Ostrovu za Vladivostokem. Do legií se nepřihlásil, snad pouze pracoval ve sborném oddílu (rotě).⁴²⁾ Jakékoli další údaje chybí.

STARÝ Pavel, nar. 28. června 1878 ve Střelcích, příslušný do Jevišovic, truhlář, os. č. 51 564. Na východní frontu odjel v srpnu 1914 ze Znojma s 99. pěším plukem, ale do ruského zajetí se 7. července 1915 poblíž Krasniku dostal jako pěšák 34. domobranceckého pluku. Po dobu zajetí pracoval v Saratovské gubernii. V Borispolu se v prosinci 1917 hlásil do řad legií a byl přijat do stavu 8. rotý 6. střeleckého pluku „Hanáckého“, s nímž prodělal boje u Bachmače. Po dosažení věkové hranice 40 let byl v červenci 1918 převelen do Novonikolajevska jako instruktor nových dobrovolníků 11. střeleckého pluku „Františka Palackého“.⁴³⁾ V březnu 1919 se pak stal příslušníkem štábní rotý, ale ne nadlouho. Vojenskou lékařskou komisí v Krasnojarsku byl v červenci 1919 uznán neschopným vojenské služby a určen k evakuaci do vlasti.⁴⁴⁾ Vladivostok opustil 3. října téhož roku na lodi Karači-Maru.⁴⁵⁾ Po návratu k manželce a třem dětem do Jevišovic pracoval jako truhlářský mistr. Zemřel na srdeční mrtvici 21. února 1933.⁴⁶⁾

ŠPALEK Jaroslav, nar. 16. dubna 1891 v Jevišovcích, os. č. 54 041. Také tento jevišovický rodák po sobě zanechal vzpomínky, takže jeho životní pouť můžeme zmapovat podrobněji. Narodil se do významné rodiny, jeho otec Karel Špalek byl 40

Jaroslav Špalek (sedící na zemi uprostřed) v c. a k. vojenské nemocnici v Budapešti v září 1914

let starostou Jevišovic. Malý Jaroslav měl od mládí hudební nadání, hrál výborně na housle a klavír. Po vychození obecné školy vystudoval v letech 1901-1908 reálné gymnázium v Telči. Přihlásil se na Vysoké učení technické v Brně, ale po roce studia zanechal. Místo toho zkusil štěstí na Učitelském ústavu (kurz pro abiturenty), který dokončil v roce 1910 a stal se učitelem obecné školy v

Jevišovcích.⁴⁷⁾ V roce 1913 byl odveden jako jednoroční dobrovolník do rakouské armády a sloužil u 8. zeměbranceckého pěšího pluku v Praze. Vypukla válka a pluk se 1. srpna 1914 rozjel na srbskou frontu: „Jeli jsme vlakem přes Budapešť a tam jsme se trochu zdrželi, protože na nádraží očekával náš pluk slavný budoucí císař Karel. Přišel v uniformě a pozdravil nás česky: ‚Jak se máte chlapci?‘ - ‚Dobře, Vaše císařské veličenstvo‘. No tak jsme jeli potom dál a trvalo to 3 dny, než jsme se přesunuli do dnešní Jugoslávie. Přijeli jsme do Bosny, tam bylo plno ovoce nádherného, slunce svítilo, prostě všechno. A 3. srpna se začlo nastupovat přes Drinu. Tři dny jsme lezli do Srbska a pak nám napráskali tak, že už za půl dne jsme byli zase venku na bosenské straně. No a potom zase znova se šlo na tu Jagodinu a proti Valjevu a já si povídám sakra, tady já mám sloužit a nechat se zabít? Já se postřelím! Ale dobře, že jsem to neudělal. Vedl jsem jednou na podzim oddíl, deset maníků to bylo, víc by mně nesvěřili, ‚Jářku chlapci, já se podívám tady za ty keře‘, povídám. A jenom jsem za to křoví zašel, báb do nohy. Tak mně tam střelili z toho mašinkvéru a já začal řvat, krev stříkala. Chlapci přiběhli a povídali: ‚náš kaprál je raněnej, podívejte, jak mu hrčí krev!‘ Tak jsem vyndal obvaz a oni mně to provizorně zavázali, usekli tam dvě takový haluze veliký, dali na to celtu a teď mně na tom táhli dolů z těch kopců. ‚Teď si dělejte co chcete, už to půjde beze mně‘, říkal jsem si. Pak mně odvezli do Brčky a potom do Běliny a tam už stál komfortní sanitní vlak a všechny zraněné nás vezli do Budapešti do vojenské nemocnice.¹⁴⁸⁾ Po uzdravení se J. Špalek vrátil k jednotce, která se mezitím přesunula na východní frontu do Haliče. Při bodákovém útoku u Lublina dne 20. července 1915 byl zajat ruskými vojáky. Svou zajateckou anabázi začal nejdříve v Charkově (zde se mj. setkal s krajanem L. Lněničkou)⁴⁹⁾, ale v

polovině září byl přesunut do asijské části Ruska do Turkestánu. V zajateckém táboře Ak Tepe u Aschabádu panovaly otřesné životní podmínky: „*Vyprahlá step vroubená na jihozápadě vysokými horami, úplně holými. Horský potůček s čistou, ale nebezpečnou vodou (krabi). Pět řad baráků po 300 lidech. Několik pomocných baráků (kuchyně, marodka, márnice, pekárna, báně). Život v lágru hrozný. V barácích nečistota, zápach, vši. Objevuje se malárie, průjem, skorbút a tyfus. Zaměstnání pro naše oddělení žádné. Ráno prověrka, provázená křikem konvojírů a třeskotem holí. Strava bídná (horká voda se sušeným listím, chléb nebo suchary s červy, k obědu zupa s kapustou, shnilé konzervy a černá kaše)*“⁵⁰ Na počátku příštího roku zajatci odjeli do jiného tábora u Taškentu, kde byla situace mnohem lepší. Při náboru na práci ve zbrojním průmyslu se J. Špalek přihlásil a od 10. srpna 1916 pracoval v Ruskobaltickém závodě na výrobu střeliva v Taganrogu, ruském městě na pobřeží Azovského moře.⁵¹ Vydržel zde do března 1918, kdy odjel do Vladivostoku a 20. května zde vstoupil do čs. legií. Byl zařazen do 8. střeleckého pluku „Slezského“, nejdříve ke 3. rotě a od 13. července k 5. rotě. Zúčastnil se bojů s bolševiky na usurijské a severouralské frontě, ale na podzim 1918 se s příchodem chladného počasí ohlásilo jeho zranění ze srbské fronty. Ve dnech 15. a 16. listopadu byl prohlédnut vojenskou lékařskou komisí v Čeljabinsku.⁵² Komise ho sice uznala schopným polní služby, ale bolesti nohou neustoupily a tak byl 30. července 1919 dobrovolc J. Špalek převelen do pravomoci náčelníka štábu 2. střelecké divize a určen k vykonávání kancelářských prací u štábu divize.⁵³ Koncem září byl znovu převelen, tentokrát ke 2. samostatné technické rotě jako zákopník a zde již zůstal do konce svého pobytu v Rusku. Z Vladivostoku odplul 6. června 1920 na lodi M. S. Dollar. Za svoji činnost v čs. legiích obdržel Čs. revoluční medaili a mezipojeneckou Čs. medaili za vítězství. Po demobilizaci se vrátil do rodného městečka a učil zde na obecné škole až do nacistické okupace, kdy musel jako bývalý legionář k 1. červenci 1941 odejít do výslužby. Od ledna 1942 potom pracoval jako pokladník Občanské a hospodářské záložny v Jaroměřicích nad Rokytinou, filiálka Jevišovice. Jaroslav Špalek zemřel v Jevišovicích 1. března 1976.

VÍTEK Augustin, nar. 21. srpna 1892 v Jevišovicích, malíř pokojů, os. č. 24 856. Na východní frontu odjel v roce 1914 s 99. pěším plukem ze Znojma. Během bojů u Rovna byl 13. září 1915 zajat. V zajateckém táboře Darnica nedaleko Kyjeva se 26. června 1917 přihlásil do legií a o dva dny později byl na sběrné stanici v Borispolu zapsán k 1. rotě II. záložního praporu, jenž byl měsíc nato přetvořen na 6. střelecký pluk „Hanácký“. A. Vítek se stal příslušníkem 3. roty a vzápětí odešel na čtyřměsíční kurz do poddůstojnické školy, po jehož dokončení 1. října 1917 získal hodnost svobodníka, později desátníka. V listopadu se vrátil do poddůstojnické školy jako instruktor. Rozkazem č. 95 ze dne 10. dubna 1918 mu byla „*Jménem služby naší vlasti a jménem vysoce ctěného otce našeho prof. T. G. Masaryka vyslovena zvláštní pochvala a dík za chrabrost, statečnost a mužnost, projevenou ve čtyřdenních bojích u Bachmače.*“⁵⁴ V červenci 1918 se vrátil ke 3. rotě, ale již na začátku

Augustin Vítek, příslušník 6. střeleckého pluku „Hanáckého“ čs. legii v Rusku

února 1919 byl převelen ke strážní rotě tzv. výchovného táboru pro Slováky v Irkutsku. V dubnu téhož roku musel s těžkým kašlem a bolestmi na prsou odejít do irkutské vojenské nemocnice. Po šesti týdnech léčení předstoupil před lékařskou komisí, která u něj konstatovala „dočasný katarh hrotů plicních“ a také chudokrevnost.⁵⁵⁾ Na základě zdravotního nálezu byl určen k evakuaci do vlasti. Z Vladivostoku odplul lodí Liverpool Maru 9. července 1919.⁵⁶⁾ Do Jevišovic se již nevrátil, v příštích letech vystřídal různá úřednická místa: od května 1920 pracoval v invalidním referátu záložní nemocnice v Praze-Karlíně, koncem 30. let bydlel až v Košicích, kde působil jako hospodářský kontrolor.

Českoslovenští legionáři se stali prvními vojáky státu, který se teprve rodil. Samostatná republika existovala v té době jen v srdcích těchto dobrovolníků, kteří se hlásili do boje za osvobození své země z područí Rakouska-Uherska. V duchu sokolských tradic a s ideály humanity a demokracie tito vojáci bojovali a umírali. Prezident T. G. Masaryk na slavnostním shromáždění k 10. výročí vzniku České družiny a Roty Nazdar řekl: „(...) byli to muži, kteří pochopili dějinný význam zápasu o spravedlivější uspořádání světa.“⁵⁷⁾ Toto hodnocení patří plným právem i legionářům z Jevišovic.

Poznámky:

- 1) Tuchmanová, B.: Srpnové výstřely. Začátek první světové války. Praha 2000, s. 79.
- 2) Vykoupil, L.: Slovník českých dějin. Brno 2000, s. 111
- 3) Vojenský ústřední archiv /VÚA/ Praha, Demobilizační záznam A. Bruknera. Záložní prapor Husitský vznikl 30. 11. 1916 v Borispolu a byl podřízen velitelství Čs. střelecké brigády. Jeho úkolem bylo doplňování bojových jednotek. Během března 1917 byl přesunut do Bobrujska, v srpnu 1917 do Žitomiru. Od 18. září t. r. nesl název Husitský, o měsíc později se z něho stal 1. záložní pluk Husitský. Během své existence odeslal k bojovým jednotkám téměř 7400 vojáků, do Francie pak 1300 vojáků.
- 4) 21. čs. střelecký pluk vznikl 12. 1. 1918 v Cognacu. Po ukončení výcviku v létě 1918 se přesunul do Darney, kde se zařadil do Čs. brigády ve Francii. Od července 1918 působil na úseku fronty v rámci 53. francouzské armády. S ní byl v září přesunut k Terronu, o který svedl ve dnech 20. – 23. 10. tvrdý boj. Po jeho skončení se vrátil do Darney a v prosinci 1918 odjel do ČSR.
- 5) V jeho demobilizačním záznamu je v kolonce povolání uvedeno zahradník. VÚA Praha, Demobilizační záznam K. Čírtka.
- 6) 7. čs. střelecký pluk „Tatranský“ vznikl 25. června 1917 v Berezani. Předpokládané vytvoření čistě slovenské jednotky se pro nedostatek dobrovolníků nepodařilo, proto byli Slováci soustředěni ve 3. praporu a ryze slovenská byla 12. rota. Pluk byl zařazen do sestavy 2. střelecké divize a zúčastnil se bojů u Bachmače, Marjinska, Novonikolajevska, Irkutska, Čeljabinska, Tomska a Krasnojarska.
- 7) 10. čs. střelecký pluk „Jana Sladkého-Koziny“ vznikl 12. 7. 1918 z 2. záložního pluku. Bojoval na povolžské frontě u Simbirsku a Bugulmy, střežil magistrálu na úseku Ačinsk- Krasnojarsk - Kansk a ruský zlatý poklad v Irkutsku.

- 8) VÚA Praha, Poslužný spisok K. Čírtka.
- 9) Šlo o 30. transport čs. legií z Ruska s počtem 1938 důstojníků a vojáků na palubě. Po trase Pacifik – Panamský průplav – Atlantik – Gibraltar doplula loď do přístavu Terst 6. srpna, dál pokračovali legionáři vlakem.
- 10) 8. čs. střelecký pluk „Slezský“ vznikl 26. června 1917 v Borispolu a stal se součástí 2. střelecké divize. Po odchodu z Ukrajiny byl zařazen mezi první čs. jednotky přepravované do Vladivostoku. Zúčastnil se bojů u Vladivostoku, Nikolska Ussurijského, Nižného Tagilu a Kunguru. Od jara 1919 střežil magistrálu v oblasti Marjinska a Irkutsku.
- 11) VÚA Praha, osobní karta A. Eliáše č. 729052.
- 12) Tamtéž, Cartella Personale J. Gregora. 31. čs. střelecký pluk vznikl 22. dubna 1918, bojoval na Doss Alto, do ČSR se vrátil v prosinci 1918.
- 13) Tamtéž, Cartella Clinica J. Gregora.
- 14) Tamtéž, Služební výkaz a Demobilizační záznam F. Hájka.
- 15) Šlo o 28. transport čs. legií z Ruska a tvořilo jej 3289 důstojníků a vojáků.
- 16) 6. čs. střelecký pluk „Hanácký“ vznikl 21. června 1917 v Borispolu. Při ústupu z Ukrajiny byl zasažen v boji u Bachmače, v květnu 1918 byly jeho vlaky přeřazeny bolševickými oddíly u Marjanovky. Po vystoupení legií proti sovětské vládě bojoval 6. pluk u Omska, Tatarské, Tjumeni, Kunguru, Jekatěrinburgu, Irkutsku a Bajkalských tunelech. Sibiřskou magistrálu střežil v úseku Ščeglovskaja.
- 17) Při ústupu čs. legií z Ukrajiny na jaře 1918 hrozilo nebezpečí, že budou obklíčeny postupujícím německým vojskem. Proto dostaly jednotky 6. a 7. střeleckého pluku rozkaz udržet Bachmač, ukrajinské město a důležitý železniční uzel, do projetí všech čs. vlaků. Díky kombinaci bojů a jednání o příměří se našim legionářům podařilo zadržet přesilu německých vojsk a 13. března projel Bachmačem poslední čs. ešalon. Za cenu 90 mrtvých a 200 zraněných se podařilo zabránit obklíčení a zajistit nerušenou cestu na východ.
- 18) VÚA Praha, Služební výkaz J. Hrdy, rozkaz č. 121/ § 10.
- 19) Tamtéž, Rozhodnutí pluk. soudu č. j. 22/19-7.
- 20) Tamtéž, Nález vojenské lékařské komise II. střelecké divize č. 1030 z 26. července 1919.
- 21) Šlo o 11. transport čs. legií z Ruska, na palubě lodi, která přistála 6. ledna 1920 v přístavu Terst, bylo 980 důstojníků a vojáků.
- 22) VÚA Praha, Cartella Personale F. Kaidla.
- 23) 32. čs. střelecký pluk vznikl 22. dubna 1918 a zúčastnil se bojů na Doss Alto. Po příjezdu do ČSR v prosinci 1918 byl nasazen v bojích na Slovensku.
- 24) VÚA Praha, Služební výkaz a Demobilizační záznam F. Katrnožky.
- 25) V jeho demobilizačním záznamu je uvedeno datum narození 15. prosince 1895.
- 26) 4. čs. střelecký pluk „Prokopa Holého“ vznikl 18. září 1917 v městečku Polonnoje z dobrovolníků tří pluků Čs. střelecké brigády a pochodových rot záložního praporu. Při ústupu z Ukrajiny se zúčastnil bitvy u Bachmače, za bojů s bolševiky se rozhodující měrou podílel na dobytí Alexandrovského mostu, bojoval u Lipjag a Buzuluk. Od zimy 1918 střežil magistrálu v oblasti Tajšet-Nižnědinsk.
- 27) VÚA Praha, Služební výkaz a Demobilizační záznam J. Kindlera.
- 28) 22. transport čs. legií z Ruska (hlavně 4. pluk) v počtu 5835 důstojníků a vojáků.
- 29) VÚA Praha, Poslužný spisok a Demobilizační záznam K. Kindlera.
- 30) 5. transport čs. legií z Ruska v počtu 1903 důstojníků a vojáků.
- 31) 3. čs. střelecký pluk „Jana Žižky z Trocnova“ vznikl 15. března 1917 v treskyni. Jako první pluk čs. legií v Rusku nesl od svého založení název podle husitské tradice. Po skončení výcviku v létě 1917 byl nasazen v bitvě u Zborova, významenal se při tarnopolském ústupu. Bojů s bolševiky se pluk zúčastňoval na uralské frontě, od jara 1919 chránil magistrálu v oblasti Irkutsku.
- 32) Část pluku (1. prapor a štábní oddíl) odjela 12. března 1920 lodí Madawaska a zbytek (2. a 3. prapor, 3 kulometné roty, štábní, technické a pomocné oddíly) pak o měsíc později, 13. dubna na lodi Mount Vernon.
- 33) VÚA Praha, Poslužný spisok a Demobilizační záznam J. Kovandy.
- 34) Tamtéž, Demobilizační záznam a Cartella Personale O. Kukly.

- 35) Lněnička, F.: Torna a chléb. Strojopisný přepis deníkových záznamů L. Lněničky. Jevišovice, červenec 1976, s. 15-16.
- 36) Tamtéž, s. 28-30.
- 37) VÚA Praha, Poslužný spisok a Demobilizační záznam L. Lněničky.
- 38) Lněnička, F.: Torna a chléb..., s. 66.
- 39) Podle informací M. Tunové z Jevišovic ze dne 22. srpna 2001.
- 40) VÚA Praha, Demobilizační záznam K. Macha.
- 41) Tamtéž, Služební výkaz J. Málka.
- 42) Tamtéž, Vojenský evidenční úřad při Plnomocníku čsl. vlády pro Rusko – vojenský registrační list E. Poláka č. 279 ze dne 5. července 1920.
- 43) 11. čs. střelecký pluk „Františka Palackého“ vznikl 15. srpna v Novonikolajevsku z nově zařazených dobrovolníků čs. legií v Rusku. Nejříve byl užíván ke strážní službě, od září 1918 bojoval na povolžské frontě. Střežením magistrály byl pověřen v úseku Ačinsk-Krasnojarsk.
- 44) VÚA Praha, Služební výkaz P. Starého, Nález vojenské lékařské komise 3. čs. divize č. 451/7095 ze dne 3. července 1919: „(...) těžký dech, kašel, tlukot srdce (...), zvětšení objemu plic, hranice srdce od čáry mamilární levé.“
- 45) 9. transport čs. legií z Ruska v počtu 995 důstojníků a vojáků.
- 46) VÚA Praha, nekrolog P. Starého z časopisu Československý legionář č. 14 z 28. dubna 1933.
- 47) Údaje z osobního listu Jar. Špalka pro vydání pracovní knížky v roce 1942. Doklad v rodinném archivu Jiřího Špalka z Jevišovic.
- 48) Zvukový záznam vzpomínek Jar. Špalka ze 70 let, rodinný archiv J. Špalka z Jevišovic.
- 49) „Odcházím z nemocnice do kasáren. Jde nás větší transport. Budeme kopat společné hroby pro padlé Austrijáky. V kasárnách mne čekala jedna radost: na jedné světnici jsem se sešel z Jaroslavem Špalkem z Jevišovic.“ Lněnička, F.: Torna i chléb..., s.30-31.
- 50) Několik poznámek ze zajetí, sepsal Jar. Špalek. Rodinný archiv J. Špalka z Jevišovic.
- 51) VÚA Praha, Potvrzení MNO – archiv ruské legie z 1. října 1920, Praha.
- 52) „(...) střelec 8. pl. 5. setniny J. Špalek strádá stavem po průstřelu šlachy pravého svalu čtyřhlavého nad kolenem. Raněn byl r. 1915 (sic!) v Rakousku. Pohyb v kloubech normální. Naříká si na bolesti v nohách.“ VÚA Praha, Nález vojenské lékařské komise č. 101 v Čeljabinsku z 15. listopadu 1918.
- 53) Tamtéž, Služební výkaz J. Špalka.
- 54) Tamtéž, Služební výkaz A. Vítka.
- 55) Tamtéž, Nález vojenské lékařské komise I. střelecké divize č. 633 v Irkutsku ze 17. června 1919.
- 56) 6. transport čs. legií z Ruska v počtu 587 důstojníků a vojáků.
- 57) Pichlík, K. – Klípa, B. – Zabloudilová, J.: Českoslovenští legionáři 1914 – 1920. Praha 1996, s. 254.

Při zpracování tohoto článku mi poskytli informace a rodinné materiály tito jevišovičtí občané, za což jim velmi děkuji: Marie Tunová, Jiří Špalek a starosta Jevišovic ing. Oldřich Kukla. Za pomoc při sběru informací, kontaktech s rodinami legionářů a jiné spolupráci zvláště děkuji Janě Kampfové, kastelánce Starého zámku v Jevišovicích a Daliboru Fialovi z Brna.